

Azərbaycan təsviri sənətində Görüş Babayev yaradıcılığının yeri

Narmin Karimli

Sənətşünas, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası
E-mail: narmin.karimli.93@mail.ru

Azərbaycan təsviri sənəti hər zaman təkrəredilməzliyi və özünəməxsusluğu ilə seçilib. Sənətkarlarımız öz sənət inciləri ilə təsviri sənətimizdə silinməz izlər qoymuşlar. Belə peşəkarların arasında öz dəstxəti ilə fərqlənən Görüş Babayev yaradıcılıq fəaliyyətinə ötən əsrin 60-cı illərində başlayıb. Əməkdar rəssam ilk vaxtlardan naturanı kor-korana katana köçürməkdən vaz keçərək yeni bədii-estetik axtarışlarla öz fərdi üslubunu yaratmağa çalışmışdır. Tanınmış sənətkarın əsərləri yalnız Azərbaycanda deyil, bir çox xarici ölkələrdə nümayiş etdirilir.

Ölkəmizdə istedadlı jurnalist kadrların hazırlanmasında müstəsna xidmətləri olan görkəmli ziyalı, böyük alim, yazıçı-jurnalist Nurəddin Babayev ailəsində dünyaya göz açan Görüş Babayev erkən yaşlarından sənətə, elmə hədsiz marağ göstərmişdir. Nasıldan gələn bu duyum və marağ onu orta məktəbi bitirdikdən sonra özim özimizdə adına Rəssamlıq Texnikumunda (1959–1964) təhsil almağa istiqamətləndirdi. Burada klassik heykəltəraşlıq ənənələrinin davamçısı kimi tanınan Pyotr Sabsay və milli heykəltəraşlıq sənətimizin əvəzədləməz simalarından biri olan Cəlal Qaryağdından sənətin sirlərini öyrəndi. Görüş Babayev ilk yaradıcılıq axtarışları gələcəkdə qeyri-adi istedadla malik sənətkar olacağını göstərirdi.

Hələ sənət yolunun başlanğıcından Görüş Babayevi çətin mövzular cəlb eləyirdi. "Fəhla qardaqş" – onun diplom işidir. Əsərdə gərgin əməkdan sonra dincələn fəhla obrazı təsvir olunur. (3)

Bakıda təhsilini başa vurduqdan sonra sənət eşqi Görüşü Leningradda (indiki Sankt-Peterburq) V.Muxina adına Rəssamlıq Akademiyasında təhsil almağa sövq etdi. Ali təhsilini başa vurduqdan sonra vətənə qayıdan gənc heykəltəraş Gəncədə pedaqoji fəaliyyətə başlayır. Həmin dövrdə SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının Bakıda fəaliyyət göstərən aspiranturasında təhsil alır. Gənc heykəltəraşın üslubu təkmilləşdikcə heyratdoğurucu kompozisiyalar meydana gəlir. Yaradıcılığının ilk dövründə misdan hazırladığı üçüçürlü "Aşıqlar" kompozisiyası parlaq istedadını təsdiqləyən nümunələrdən biridir.

Hələ gənclik illərində Görüş Babayev yaratdığı plastika nümunələri dövrün tanınmış rəssam və heykəltəraşlarının əsərlərinin yer aldığı müxtəlif ekspozisiyalarda nümayiş etdirilmişdir. Belə ki, 1973-cü ildə Moskvada keçirilən Ümumittifaq təsviri sənət sargısında tişə ustasının sonsuz fantaziyasının aydın duyulduğu kamaçaqçalan Həbil Əliyevə həsr etdiyi plastika nümunəsi mükafatlandırılıb. Bu əsərdə kamaçaqçı anıçır ağacının budacağı avaz edir və sanki bu ağac torpağın ruhunu ifadənin allarına ötürür. Heykəl onunla təmas edən sənətsevərləri kamaçaq ustasının çaldığı musiqinin mənəvi və emosional təsirinin ağuşuna alır.

Heykəltəraşın 1976-cı ildə hazırladığı məşhur Meksika monumental rangkarlığının və muralizmin görkəmli nümayəndəsi olan Alfaro Skeyrosa həsr etdiyi əsərinin Ümumittifaq sargısında yüksək qiymətləndirilməsi kamilləşmə dövrünü müvəffəqiyyətlə başa vurduğunun göstəricisidir. Həmin sargıdan sonra G.Babayevın xidmətləri yüksək qiymətləndirilib – Ümumittifaq Gənclər Mükafatına layiq görüldü. Bütün bunlar göstərir ki, SSRİ Rəssamlar İttifaqının yüksək bədii ifadə gücünə malik "Skeyros" əsərini "lin portreti" elan etməsi təsadüfi deyildi. Həmin nailiyyətlər heykəltəraşın gərgin yaradıcılıq axtarışlarının nəticəsi idi. İlk əsərləri ilə istedadını, potensial imkanlarını nümayiş etdirən sənətkarın 1993-cü ildə hazırladığı "Təlxəklər" silsiləsi Bakılı Beynəlxalq Camiyyəti tərəfindən "Humay" mükafatına layiq görüldü. Eyni ildə heykəltəraşın anadan olmasının 50 illiyi münasibətilə fərdi sargısı da keçirildi.

Görüş Babayev həm də gənclərdən köməyini əsirgəməyən pedaqoqdur. Əvvəllər Gəncədə, daha sonra Bakıda (Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti), Türkiyənin Ərzurum və Sivas şəhərlərinin universitetlərində fəaliyyət göstərmişdir.

Heykəltəraşlıq əsrlər əvvəl meydana gələn müxtəlif material-

20 Yanvar şəhidlərinə həsr olunmuş abidə

Diego Rivera

ları estetik bir görünüş yaradacaq biçimlə şəkilləndirərək duyğu və ya düşüncələri ifadə etmə sanatıdır. Heykəltaraş yaradacağı əsəri, ilk növbədə, zehində hazırlayır və istifadə ediləcək materialı seçir. Müasir dövr Azərbaycan heykəltaraşlığının avazsız simalarından sayılan Görüş Babayev

mey müxtəlif materialların dilinə hakim olduğundan onların təkcə gücündən məharətli istifadə edir. MəhİR tişə ustasının milli-fəlsəfi yuxa bəlanmış əsərləri geniş diapazonda məlik yaradıcılığın layiqli təmsilçisidir. Dəyərli sənət əsərlərində mövzu aydınlığı, təsvir vasitələrindən məharətli ifadə qəbər gözü çəpər. O, orijinal əsərlərində müxtəlif materialların fakturasını ustalıqla duyur, imkənlərindən lazımcına bəhrələnir. Bədii axtarışlarını davam etdirən sənətkar əsərlərindəki obraz müxtəlifliyi daim heyratlandırır, təəccüb doğurur.

G.Babayev yaradıcılığı boyu ərsayə gətirdiyi bənzərsiz sənət əsərləri onu əksər həmkərlərindən fərqləndirir. Milli heykəltaraşlıq xəzinəsinə zənginləşdirən bu nümunələr dərin tarix bilgisi və şüurə sahib sənətkarın yeni forma axtarışlarının bəhrəsidir. Sənət dilinin bədii dərinliyinə, ruhuna, səmimiyyətinə işıq tutan monumental əsərləri şəhərimizin görkəminə zənginləşdirən nümunələr sırasındadır. Monumental heykəllər arasında "Mirza Şəfi Vəzəh", "Dədə Qorqud", "20 Yanvar şəhidlərinə həsr olunmuş abidə", "Atatürk", "Nizami" və başqaları görkəmli tişə ustasının davamlı bədii axtarışlarının ifadəli təzahürüdür. Milli ruhda yerinə yetirilən, ancaq müasir tutumlu əsərlərini ənənə və müasirliyin vətəndaş bədii təzahürünə saymaq mümkündür.

Dəhi şairimiz Mirza Şəfi Vəzəhin 1981-ci ildə Gəncə şəhərində ucaldılmış abidəsi Görüş Babayev üçün bütün mənalarda ilk sənəq idi. Monumentalçı heykəltaraş kimi özünü təsdiqləməsi üçün bəxtinə yazılan şəraitin bilavəstə Gəncə ilə bağlılığı onun üzərinə əlavə məsuliyyət yükü qoymuşdu. Odur ki bu işə haradasa tələkəlik məsələ kimi yanaşdı. Şəhərin parklarından birində ucaldılması tunc abidəyə təmələrdən inandırın ki, ədəbiyyatla nəfəs alandan bir ailədə dünyaya göz açan Görüş Nurəddin oğlu taleyinə təsadüf yaşantılar yazılan və zamanında Avropanın ədəbi mühitini lərzəyə gətirən məşhur "Mirza Şəfi nəğmələri" kitabının müəllifinin ömrü yolda dərinədən nəfuz etmiş və onun çox duyğulandırı obrazına yerləşdirilmişdir. (1)

Mirza Şəfi Vəzəhin monumental abidə-ansamblı məzmun və formanın bədii vətədatı, kompozisiyanın aydın plastik həlli, obrazın ifadəli təqdimatı ilə diqqəti çəkir. Tuncdan hazırlanan abidə iri və aydın formaların axıcı plastikası ilə seçilir. Gəncə şəhərində qoyulmuş heykəlin düşüncəli vəziyyətdə təqdimatı şairin keşməkeşli yaradıcılıq yoluna bədii işarədir.

Azərbaycanın klassik şairi və filosofu Nizami Gəncəvi Görüş Babayevin yaradıcılığında önəmli yerə sahibdir. Dünya şöhrətli mütəfəkkirin yaradıcılığına yaxşı bələd olan sənətkar onun bədii portretini ustalıqla yeninə yetirmişdir. Sanki-Peterburq şəhərində yerləşən heykəlin kompozisiya quruluşunun tarazlığı, bədii-estetik kamilliyi, ətraf mühitlə bədii sintezi müəllifin dərin bilgilərinin təzahürü idi. Obrazın təqdimatı, buludlara soykənmiş təqdimatı dünya poeziyasının zirvəsinin fəthinə bədii işarədir. Olturmuş vəziyyətdə təsvir olunan şairin nurlu çöhrəsi, ifadəli baxışı misilsiz bədii irsinə miras etdiyi gələcək inamının göstəricisidir. Heykəltaraş açığalamalarında sənətkar xoşbəxtliyini Nizami Gəncəvinin heykəlini hazırlamağında ona nəsih olmasi ilə əlaqələndirir.

G.Babayev yaradıcılığında 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsinə əbədiləşdirmək üçün yaradıldığı abidə əhəmiyyətli yer tutur. Monumentalığın qəbər duyulduğu abidədə faciənin ifadəsi edilmiş, ictimailəşməsi, unudulmaması əsas məqsəddir. Bu kompozisiyada yüksək bəşəri duyğulara yığırlan plastik həlli ilə yaddaşımızı itirəcək möhtəşəm memorial abidə yaradılmışdır. Həmcinin vətəndaş-sənətkar mövqeyini də əks etdirən əzəmətli abidənin plastik həllində xalqımızın qəhrəmanlıq səhifələrindən olan 1990-cı il yanvarın 20-si düşündürücü, ifadəli bədii təqdim edilmişdir.

Mirza Şəfi Vəzəh

Dədə Qorqud

"Dədə Qorqud" (2013) G.Babayev bənzərsiz yaradıcılığının üstübi simasını müəyyənləşdirən xarakterik cəhətləri özündə birləşdirən bir əsərdir. Bu kompozisiyada xalqın milli-estetik təfəkkürünün məhsulu olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının daşdığı milli-mənavi yükü təsdiqlədiyi biçimlə bədii görüntüyə rəssiməyə müvafiq olmuşdur. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının gəlməsinə bənzər şəkildə yenidən dəyərlandırılması, mahiyyətinin açılması mədəniyyətimiz üçün əhəmiyyətli addımlardandır.

Abidənin bir qədər də "titrayışlı" plastikaya məltikliyi, ümumi səthin girintili-qıxıntılı tutumu bütünlükdə ümumi siluete duyğulandırdığı lirik-poetik açıqlıq bəxş etmişdir. Düşünürük ki, Görüş Babayev

növbəti yaradıcılıq nümunəsində də heykəlin dairəvilik bədii-estetik ifadə tutumunu sərgiləyər bilməzdir. Bu mübaliğə yox, bilavəstə görünənlərdən çıxarılan natiqdir. Doğrudan da, abidənin bir üzü ona doğru uzanan yola istiqamətlənə də, əsas məna-məzmun daşıyıcısı saymaq birtərəfli dəyərlandırma olardı. Dediqlərini "Dədə Qorqud" abidəsinin ətrafında dolandıqla təmələyə açılan yeni rəqəslərin fərqli məna-məzmun bəxş etməsi də təsdiqləyir. (1)

Görüş Babayevin lirik duyğuların hakim olduğu "Arfa çalan çay" əsəri (2003) özünəməxsus plastik həll ilə diqqət çəkir. Zərif və incə səsli arfa çalan qızın hüznü durumu

musiqi alətinə ifa olunan əsərin duyğulandırıcı təzahürü kimi izahlanı bilər. Heykəltaraş qədim musiqi alətinə öz ənənəvi görkəmindən "qıxdarçın" stilizə etməsinə ifaçının estetikası, gözəlliyi ilə harmoniya yaratmışdır.

Heykəltaraşın 2006-cı ildə Tüküyenin Əzrurum şəhərində ucaldılmış "Təlxək" əsəri də bədii tutumuna görə təkrar ediləməz məziyyətlidir. Yətili ictimaiyyət tərəfindən rəğbətə qarşılanan heykəlin düşündürücü tərzə yerinə yetirilmiş kompozisiyası emosional təsir qüvvəsinə sahibdir. ♦

Ədəbiyyat:

1. Əliyev Z. Görüş Nurəddin oğlu. Plastikanın poetik çalarları. Bakı, 2013.
2. Səməndər R. Bir Görüşün təassüratı. "Ədəbiyyat və incəsənət", 9 aprel 1977, səh. 5.
3. Zulfüqarova M. Görüşlə görüş... Gəncə heykəltaraş Babayevin emalatxanasında. "Azərbaycan gəncləri", 24 oktyabr 1981.

Резюме

В статье дана информация о творчестве молодого художника Геруша Бабаева. Также говорится о творческом успехе выдающегося скульптора и его вкладе в развитие национальной скульптурной школы. Статья также включает в себя тщательный анализ работ «Mirza Şafiq Vəzəh», «Dədə Qorqud», «Памятник мученикам 20 января», «Низами», «Девушка, играющая на арфе». Творчество Г.Бабаева отличается своей неповторимостью и своеобразностью. **Ключевые слова:** культура, национальное, композиция, традиция, современность, памятник, образ.

Summary

The article provides information on the work of the young artist Gerush Babayev. It also refers to the creative success of the outstanding sculptor and his contribution to the development of the national sculpture school. The article also includes a thorough analysis of the works of "Mirza Şafiq Vəzəh", "Dədə Qorqud", "Monument to the Martyrs on January 20", "Nizami", and "The girl playing the harp". G. Babayev's creativity is distinguished by its originality. **Key words:** sculpture, national, composition, tradition, modernity, monument, image.